

Solmun alku

Kerkko Luosto

Suomi oli taloudellisten murrosten kourissa 1990-luvun alussa. Rahamarkkinoiden vapautuminen aiheutti ongelmia pankkisektorilla, markka jouduttiin devalvoimaan, ja idänkauppa romahti Neuvostoliiton hajoamisen myötä. Ennen pitkää taloudelliset vaikutukset heijastuivat koulutukseenkin, mm. yliopistojen rahoitukseen. Yliopistoilta vaadittiin entistä tehokkaampaa tutkintokoulutusta ja lisäksi entistä enemmän yhteiskunnallista ja taloudellista vaikuttavuutta, mikä heijastui myöhemmin (mutta vasta vuonna 2009) yliopistolakiin. Joka tapauksessa tämä yliopistojen *kolmas tehtävä* nousi keskusteluun jo 1990-luvulla, ja tutkijoiden oli syytä laskeutua norsunluutornistaan. Matemaatikot olivat huolissaan: Tosin matematiikka on vanha tieteenala ja vakiintunut oppiaine, mutta koulutustulokset eivät olleet järin vakuuttavia, ja maallikoiden käsitys matematiikasta tieteenä oli perin vääristynyt. Matemaatikot tunsivat joutuneensa puolustusasemiin matemaattisen tieteenharjoituksen mielekkyyttä perustellessaan. Konkreettinen merkki ajan ilmapiiristä oli, että Suomen matemaattinen yhdistys lisäsi vuonna 1993 sääntöihinsä kohdan, jonka myötä matematiikan popularisoinnista ja yleisestä edistämisestä tuli yhdistyksen toimintaa.

Suomen matemaattisen yhdistyksen sääntömuutos mahdollisti sen, että yhdistys saattoi toimia vähintäänkin taustaorganisaationa sellaiselle toiminnalle kuin matematiikkakilpailuvalmennukselle ja myöhemmin matematiikkalehti Solmun perustamiselle ja toiminnalle. Solmun synty on kenties yksi merkittävimmistä asioista, joilla matemaatikot osallistuivat vuonna 1996 käynnistyneisiin LUMA-talkoisiin. Talkoohengestä huolimatta Solmun toimintaan, etenkin painattamiseen ja postitukseen, tarvittiin rahoitusta, jonka hankkimisen kanssa Marjatta Näätänen ahkeroi. Tätä puolta toiminnasta kuvaa seikkaperäisemmin Matti Lehtinen kirjoituksessaan. Itse pyrin hahmottamaan sitä, miten Solmun sisältö linjattiin ja miten lehti teknisesti toteutettiin.

Toimin Solmun päätoimittajana neljän ensimmäisen lehden ajan vuosina 1996–1998, ennen kuin luovutin viestikapulan Pekka Alestalolle. Solmun tarkoituksena oli, kuten nimikin ilmentää, toimia linkkinä matematiikan tutkimuksen, opetuksen ja sovellusten välillä sekä toimia matematiikan yleisenä keskustelufoorumina; nähdäkseni tämä linjaus on voimassa edelleenkin. Tieteen popularisoinnin näkökulmasta oli oleellista, että Solmu ei kertoisi pelkästään matematiikasta, vaan myös matemaatikoista: esimerkiksi ensimmäisessä numerossa Marjatta Näätänen kertoi vastikään kuolleen Pál Erdősistä tutkijana ja ihmisenä, ja toisessa numerossa itse kirjoitin eräästä hänen tuloksestaan. Linkkejä matematiikan opetukseen luotiin

erilaisilla tehtäväkokoelmilla, joista osa oli suoraan kilpailumatematiikkaan liittyviä. Vasta myöhemmin Solmu aktivoitui myös ottamaan kantaa matematiikan kouluopetukseen.

Ensimmäisten lehtien pääkirjoitukseni olivat tiiviitä mutta niin ihanteellisia, että on suorastaan ihme, että edelleen pystyn seisomaan niiden takana. Kolmannessa pääkirjoituksessa hyökkäsin naiivia hyötyajattelua vastaan ja pyrin selittämään, miksi oppimisen ilo ja kiinnostus ovat tärkeitä asioita jopa ammatinvalinnassa. Matematiikan jatkuvana ongelmana on, että sen merkitystä on helppo vähätellä, jos ei ymmärrä, mistä on kyse. Tästä tuoreena esimerkkinä on yleisönosastonkirjoitus Suomen Kuvalehti 43/2018:ssa otsikolla Yliarvostettu aine.

Alusta alkaen Solmu oli verkkolehti, vaikka siitä tuotettiin myös painettu versio, jota postitettiin. Varsinkin jälkikäteen on syytä olla tyytyväinen, miten hyvin ajan hermolla Solmun talkoolaiset olivat – suorastaan teknisen kehityksen aallonharjalla. Matemaattisen sisältönsä takia Solmun teksti tuotettiin \LaTeX :llä, joka on Donald Knuthin 1978 julkaiseman ladontaohjelman \TeX murre. Tuskin edes tietojenkäsittelynero Knuth pystyi ennakoimaan, minkälaista vallankumousta \TeX merkitsi matemaattisen viestinnän maailmaan. Internet tosin oli ollut olemassa jo 1970-luvulla, mutta ratkaiseva harppaus oli HTML-kielen ja ensimmäisten verkkoselaimien luonti 1990-luvun alkupuolella. \TeX mahdollisti matemaattisten kirjoitusten välittämisen toisille ensiksi sähköpostitse tutkijalta tutkijalle, mutta myöhemmin vielä tehokkaammin suoraan koko maailmalle verkkosivujen kautta.

Itse tutustuin \TeX :iin syksyllä 1988, ja ilmeisesti ensimmäisen kerran tuotin kurssisivun Todennäköisyyslaskenta I:lle keväällä 1998, suoraan HTML:ää kirjoittamalla. Internetin käyttö yleistyikin ensin tutkijoiden ja yliopistojen piirissä, ja vasta myöhemmin laajemmalle yleisölle. Vuosi 1996 oli siis mainio aika verkkolehden aloittamiselle – sopivan varhainen, sillä verkon käyttö oli vasta yleistymässä, mutta ei kuitenkaan mitenkään hosuva, sillä uuden median merkitys oli jo tunnustettu.

Lehdellä oli myös alusta alkaen taitavat toimitussihteerit. Minun päätoimittaja-aikanani toimitussihteerinä toimi Jouni Seppänen, joka huolehti kaikesta teknisestä Solmuun liittyvästä. Käsittääkseni Jouni muokkasi lehden \LaTeX -tekstin sellaiseen muotoon, että samasta (tai melkein samasta) lähdekoodista saatiin tuotettua sekä painoversio, että ohjelman $\LaTeX2html$:n avulla verkkosivut. Kun Jouni kertoi jostain uudesta ja kiinnostavasta, kannatti pitää korvat höröllään. Kerrankin muistan hänen maininneen hakukoneesta Google, joka myöhemmin syrjäyttikin Altavistan suosiossa.